

2. BIJDRAGEN

2.1. 75 JAAR CENTRALE VOOR ARBEIDERSOPVOEDING

Pol MOYAERT

In Doorbraak 80, januari 1987

"Zowel wat de politiek betreft, als wat de arbeidersorganisatie betreft, staan we sterk. Maar we hebben twee zwakheden in België: men drinkt teveel en men leest te weinig". Dat was de klacht van Emile Vandervelde in 1899. De Belgische Werkliedenpartij zette daarom toen al enkele stappen in de richting van wat "Arbeidersopvoeding" zou gaan worden: er kwamen studiekringen, volkshuizen en bibliotheken. Want lezen is weten, weten is denken, kennis is macht. De aanzet was gegeven. In 1911 - nu 75 jaar geleden - volgde de officiële oprichting van de Centrale voor Arbeidersopvoeding.

Deze heuglijke verjaardag werd op 19 december van vorig jaar gevierd in het Brusselse Paleis voor Schone Kunsten in aanwezigheid van prominenten uit alle takken van de socialistische beweging.

Het woord werd gevoerd door SP-voorzitter Karel Van Miert, door de goeverneur van Oost-Vlaanderen Herman Balthazar, door Wim Meyer van de Nederlandse PVDA, minister van CRM tijdens de regering Den Uyl, en door Gerrit Kreveld, de huidige voorzitter van de Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid.

Denise De Weerd, voorzitster van het Fonds Leo Magits, stelde op de viering de memoires van Leo Magits voor, die zopas gepubliceerd werden onder de titel "Socialistische Getuigenissen". Ook een andere publikatie werd voorgesteld: de brochure over 75 jaar CAO van de hand van historicus Luc Janssens. Hij schetst het leven van de Centrale van bij haar ontstaan tot aan haar overgang in 1968 naar de Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid.

Het prille begin

We schrijven 1911 als de centrale officieel van start gaat. Haar eerste algemene sekretaris is Hendrik de Man. De prioriteiten zijn: de uitbouw van een uitgebreide scholendienst, de oprichting van plaatselijke afdelingen en van een centrale wetenschappelijke bibliotheek.

Maar al vlug wordt de werking van de Centrale door de Eerste Wereldoorlog onderbroken. "Wereldoorlog I, schrijft Luc Janssens, betekende vooral een breuk door de sterk gewijzigde omstandigheden waarin de arbeidersbeweging haar strijd moest voortzetten."

De invoering van het enkelvoudig algemeen stemrecht gaat gepaard met een elektorale versterking van de B.W.P. die tot 1921, van 1925 tot 1927 en van 1935 tot 1940 ook in de regering zit. Ook op provinciaal en gemeentelijk vlak vermenigvuldigt de partij haar mandaten: B.W.P.-mandatarissen zetelen in de commissies voor

openbare werken, openbare onderstand, financies, onderwijs en in regies. Deze nieuwe verantwoordelijkheden plaatsen het probleem van de vorming in een nieuw perspectief. Een gelijkaardige ontwikkeling kent ook de syndikale beweging: het aantal leden stijgt van ongeveer 100.000 in 1914 naar meer dan 500.000 in 1919. De stelselmatige oprichting vanaf 1919 van paritaire komités tussen patronaat en vakbeweging plaatst de syndikale beweging voor een nieuwe taak. *"Deze medezeggenschap moet aanleiding geven tot een nieuwe rol voor den arbeider in het productieproces. Om een rol te kunnen spelen van betekenis heeft de arbeider een klaar begrip nodig van de technische financiële en economische vraagstukken in de onderneming. De werkende klasse moet zich familiarisieren met de praktijk van de bestaande economie. Niet de verbrijzeling van de kapitalistische economie is na te streven, maar als stelsel van voortbrengst is het in dienst te stellen van de gemeenschap"*, aldus formuleert Piet Landsvreugt, de sekretaris van de CAO, in 1925 deze uitdaging.

Achturendag

Door de invoering van de achturendag in 1921 wordt er in betere voorwaarden gewerkt, al blijft de konkurrentie van ontspanningsactiviteiten als sportmanifestaties, filmvertoningen, bals en cafébezoek groot. In een poging om een ruimer publiek te bereiken, wordt het de gewoonte om behalve de eigenlijke voordracht ook een uitgesproken ontspanningsgedeelte in te lassen: film, toneel, zang. Al vlug wordt de CAO echter met de keerzijde van de medaille gekonfronteerd: de volkstoeloop is onmiskenbaar, maar het cultureel lokaas waarmee de massa aangetrokken wordt, blijkt soms nogal van twijfelachtig allooi. De voordrachtgevers voelen zich dikwijls in een bijrol geduwd. "In vele plaatsen moet het (de voordracht) gebeuren in het café van het Volkshuis, soms wel op het tooneel tusschen al de rommel van scherven, oude potten en pannen die dienen moesten voor de opvoering van *Ge moet ees komen*, blijspel in drie bedrijven", luidt een klacht. "Isabelle Blume, schrijft Luc Janssens, zag een keer haar voordracht over de rol van de vrouw opgevolgd worden door het stuk *Hoe ik mijn schoonmoeder temde*".

In 1921 opent de Arbeidershogeschool haar deuren. Als zelfstandige instelling heeft deze school eigenlijk nooit deel uitgemaakt van de Centrale voor Arbeidersopvoeding. Toch vervult zij tegenover de lokale, gewestelijke en bijzondere scholen van de CAO dezelfde rol als de universiteit tegenover het lager en middelbaar onderwijs. Zij wordt dan ook de kroon op het vormingswerk van de CAO genoemd.

Oorlog en heropbouw

Bij het begin van de Duitse bezetting worden de lokalen van de Centrale verzegeld en de archieven door de bezetter in beslag genomen. De vroegere algemene sekretaris van de CAO, Edgard Delvo, begeeft zich met het VNV op het kollaboratiepad, maar een groot deel van het CAO-kader levert een opmerkelijke bijdrage tot de organisatie van het socialistisch verzet. Tot de aktiefste

militanten behoren talrijke lesgevers en oud-leerlingen van de Arbeidershogeschool, waar de eerste illegale bladen worden gedrukt.

De toestand bij de bevrijding is dramatisch: de CAO zit zonder lokalen, zonder meubilair, zonder archieven en zonder geld. De Centrale herneemt haar werking en brengt ze op een serieus peil, maar de klachten over de ontoereikendheid van materiële en financiële middelen zijn in die tijd legio.

Toch verloopt de reorganisatie bemoedigend: rond 1950 overtreft het aantal plaatselijke afdelingen al het rekordcijfer uit 1936-'37 met ongeveer 200 afdelingen in Wallonië en 100 in Vlaanderen. En dit ondanks het feit dat de werking een grote hinder ondervond van de politieke aktualiteit, zoals de verkiezingen en de koningskwestie. In 1955 telt Vlaanderen zelfs 160 plaatselijke afdelingen.

Als de B.S.P. in 1966 een kongres houdt over de jeugdproblematiek, komt ook het cultuurbeleid en de vrijetijdsbesteding aan bod. De twee CAO-sekretarissen, Leo Magits en Georges Dujardin, brengen er een rapport naar voor dat kan beschouwd worden als een eerste formulering van een globaal socialistisch cultuurbeleid. Het uitgangspunt ervan is al terug te vinden in de Beginselverklaring van het Congres van Vlaamse Socialistische Culturele Werken: "Voor het democratisch socialisme krijgt materiële welvaart slechts zin wanneer deze, in een atmosfeer van vrijheid, met de kulturele ontplooiing van de mens samengaat. Om de ontstane ruimte voor vrijetijdsbesteding te laten samengaan met de ontplooiing van het individu, dient de overheid de voorwaarden te scheppen voor een democratisering van de cultuur, gebaseerd op een actieve cultuurbeleving".

Binnen de socialistische beweging wordt een groot centraal coördinatiecentrum in het vooruitzicht gesteld om deze doelstellingen concrete vorm te geven. Hiermee is meteen de basis gelegd voor de Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid. Om de oprichting ervan te bespoedigen neemt het Congres van Vlaamse Socialistische Cultuurwerken in 1967 het statuut van vereniging zonder winstoogmerk aan en verandert het zijn naam in Centrale der Socialistische Cultuurwerken.

In juli 1968 worden zowel de Centrale als de CAO ontbonden ten voordele van de Centrale voor Socialistische Cultuurbeleid. De geschiedenis van deze CSC is dan weer een nieuw verhaal. Een verhaal dat wellicht uitvoerig zal verteld worden als de Centrale in 1988 ook haar twintigjarig bestaan zal vieren.